

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՏՈՒԺՈՂԻ ՀԵՏ ՀԱՇՏՎԵԼԸ ՈՐՊԵՍ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵԼԼԻ ԱՇՐԱՖՅԱՆ

Տուժողի հետ հաշտվելու հիմքով քրեական պատասխանատվությունից ազատելը հաճախ դիտվում է որպես հաշտարարության ձև¹: Իրոք, այստեղ առկա են առանձին հատկանիշներ, որոնք հատուկ են վեճերն ու կոնֆլիկտները հարթելու տվյալ տեխնոլոգիային: Այստեղ առկա է կամավորությունը, քանի որ համապատասխան հանցանք գործելու մեջ մեղավորն ինքը առանց հարկադրանքի լուծում է իր գործած հանցանքից տուժածի հետ հաշտվելու անհրաժեշտության հարցը: Նա նախաձեռնում է մի շարք գործողություններ, որպեսզի տուժողը ցանկանա հաշտվել իր հետ: Նման գործողություններից կարող է լինել մեղքը հարթելը: Հաշտեցումը հնարավոր է միայն համապատասխան վեճի կողմերի փոխադարձ հարգանքի պայմաններում: Թեև միանգամայն պարզ է, որ գործած հանցանքից հետո դրանում մեղավոր անձը պետք է շատ ջանք թափի, որ ներվի տուժողի կողմից, բայց միայն փոխադարձ հարգանքի դեպքում կողմերը կարող են գտնել այն փոխզիջումը, որը կարող է դրվել համապատասխան դատավարական որոշման հիմքում: Հենց դա էլ նման որոշման արդարացիության երաշխիքն է: Երկու կողմին բավարարող լուծում փնտրելիս կարևոր են փոխվստահելի հարաբերությունները, ինչը կհանգեցնի գաղտնիության անհրաժեշտությանը փոխընդունելի լուծում գտնելու որոնումներում: Դրանով հանդերձ գաղտնիությունն այստեղ չի ժխտում թափանցիկությունը, որը ենթադրում է գործող օրենսդրությանը և բարոյականության նորմերին գործողությունների համապատասխանությունը ստուգելու հնարավորություն: Ընդ որում, կարևոր է ժամանակակից արդարադատության հիմնական սկզբունքներից մեկին՝ կողմերի իրավահավասարության (մրցակցության) սկզբունքին, հավատարիմ մնալը, որը անթույլատրելի է համարում որևէ կողմի թելադրանքը, անգամ այն դեպքում, երբ այդ կողմը տուժել է կատարված հանցագործությունից: Այդ ամենը բնորոշ է տուժողի հետ հաշտեցմանը և հաշտարարությանը, որոնք թույլ են տալիս խոսել այդ ընթացակարգերի մոտ լինելու մասին: Սակայն մոտ լինելն ու անգամ համընկնումները պատճառ չեն պնդե-

¹ Ст' у Каменков В. С., Коваль А. В. Медиация и примирение – законные альтернативы уголовному преследованию // "Предварительное расследование", 2017, № 2 (2), էջ 41-48:

լու դրանց նույնությունը: Չի կարելի ասել, որ տուժողի հետ հաշտվելու կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ու պատժից ազատվելը նույնն է, ինչ հաշտարարությունը: Այստեղ առկա են նաև որոշ տարբերություններ: Այսպես, հաշտարարության ընթացակարգեր իրականացնելու համար հարկավոր է չեզոք ու անաչառ հաշտարար²: Քրեական օրենսդրությունում բացառվում է որևէ պահանջ հաշտարարի առկայության վերաբերյալ, ինչը ենթադրում է, որ առանց նրա էլ կարելի է փոխգիշումներ փնտրել:

Քրեական օրենսդրության համար կարևոր է արդյունքի հասնել տուժողի հետ հաշտվելու հարցում: Այսպես, ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածում միայն հիշատակվում է տուժողի հետ հաշտվելը որպես քրեական պատասխանատվությունից ազատվելու հիմք: Ոչ մի պարզաբանում չկա դրան հասնելու ընթացակարգի մասին: Սրանից հետևում է, որ օրենսդրության համար կարևոր է ինքնին հաշտության հասնելու փաստը, այլ ոչ թե ընթացակարգը, որի օգնությամբ ձեռք է բերվել այդ արդյունքը:

Այնուամենայնիվ, եթե քրեական օրենսդրությունում չի հիշատակվում հաշտարարի գործոնը տուժողի հետ հաշտվելիս, դա բնավ չի նշանակում, որ հաշտության կարելի է հասնել առանց նրա: Պարզապես օրենսդիրը հնարավորություն է ընձեռում կողմերին, որ իրենք որոշեն, թե ինչպես հասնեն հաշտության, ինչ տեխնոլոգիաներ ու ընթացակարգեր ընտրեն: Առավել ևս, որ այդ ընթացակարգերը չնշելը քրեական օրենքում ընդգծում է դրանց արտադատական բնույթը: Կողմերն իրենք պետք է լուծեն այն հարցը, թե ինչպես կարող են հասնել հաշտության՝ կա՛մ ներգրավված հաշտարարի օգնությամբ, կա՛մ ինքնուրույն, առանց որևէ օգնության: Մանավանդ որ հաշտության հասնելու ձևի ընտրությունը հաճախ պայմանավորված է կոնկրետ հանգամանքներով, որոնք հարկավոր է անպայման հաշվի առնել: Բացի այդ, պետք է նաև հաշվի առնել այն, որ քաղաքացիական իրավահարաբերություններում առաջացող վեճը տարբերվում է կոնֆլիկտի հետևանքով առաջացած վեճից, որի հիմքում ընկած է կատարված հանցագործությունը: Տարբերությունը դրանց լուծման նկատմամբ հասարակության շահագրգռվածության աստիճանն է: Քաղաքացիական իրավահարաբերություններում առաջացող վեճը չի ազդում հասարակական կարգի վրա, ուստի վտանգ չի ներկայացնում անորոշ թվով քաղաքացիների համար, որոնք դրա մասնակիցները չեն: Իրավիճակը միանգամայն այլ է, երբ գործ ունենք կատարված հանցագործության հետևանքով առաջացած քրեաիրավական վեճի հետ: Հանցագործությունն ինքնին հասարակական մեծ վտանգ է ներկայացնում, ուստի այն խախտում է ոչ միայն կոնկրետ անձի իրավունքները, այլև հասարակության և պետության շահերը, որոնք շահագրգռված են պահպանելու իրավա-

² Сте́ у Худойкина Т. В., Сайфетдинова А. Ф. Требования, предъявляемые к медиаторам в России и за рубежом // "Бюллетень науки и практики", 2018, т. 4, № 6, էջ 324-327:

կարգը, որը կայունության երաշխիքներից է: Այս առումով կատարված հանցագործության հետևանքով առաջացած քրեական վեճի լուծումը ևս բխում է ոչ միայն հանցագործությունից տուժած անձի, այլև պետության ու հասարակության շահերից: Պետությունն ու հասարակությունը շահագրգիռ են խախտված իրավակարգը վերականգնելու հարցում: Ըստ այդմ՝ կարելի է պնդել, որ արդարադատությունը կարող է լինել արդար ոչ թե երկու, այլ երեք կողմի իրավունքները, ազատություններն ու օրինական շահերը պահպանելու դեպքում, որտեղ երրորդ կողմը պետությունն է: Ուստի կատարված հանցագործությամբ տուժողի խախտված իրավունքների վերականգնման հարացույցը (պարադիգմը) նկատի ունի ոչ միայն տուժողի շահերը, այլև պետության շահերը (և ի դեմս նրա՝ հասարակության), որը շահագրգիռ է իրավակարգի վերականգնման հարցում: Հաշտության կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելը այս առումով ևս պետք է հաշվի առնի ոչ միայն տվյալ տուժողի, այլև հասարակության շահերը: Հետևվաբար ճիշտ կլինի, որ համապատասխան նորմում ներառվեն երաշխիքներ ոչ միայն տուժողի, այլև հասարակության և պետության համար: Նման կերպ կերաշխավորվի, որ տվյալ անձը հետագայում նույն հանցանքը չի գործի: Հենց դրանով էլ առաջնորդվում է քրեական օրենքը, երբ ազատում է քրեական պատասխանատվությունից տուժողի հետ հաշտված անձին: Չէ՞ որ այսպիսի հաշտությունը ենթադրում է հանցանք գործած կոնկրետ անձի միանգամայն որոշակի, հաճախ չափազանց մեծ ջանքեր ինքն իր նկատմամբ, որպեսզի նախ գիտակցի իր արարքի հանցավորությունը, ընդունի իր պատճառած վնասը, հասկանա նմանատիպ գործողությունների անթույլատրելիությունը ապագայում և հետո ներողություն խնդրի իր հանցավոր արարքից տուժողից՝ դրանով իսկ ճանաչելով իրավունքները վերականգնելու տուժողի պահանջների հիմնավորված լինելը: Այդ պարագայում պետության ու հասարակության շահերը համընկնում են տուժողի շահերին: Ընդ որում, պետությունն ու հասարակությունը շահագրգռված են այն բանում, որ հաշտեցումը լինի իրական, այլ ոչ թե թվացյալ, քանի որ միայն այդ դեպքում կարելի է խոսել իրավակարգի վերականգնումը երաշխավորելու մասին: Այս առումով ճիշտ կլինի, որ պետությունը սահմանի հաշտեցման ընթացակարգերը, որոնք կապահովեն կատարված հանցագործության մեջ մեղավոր անձի և այդ հանցագործությունից տուժած անձի միջև հաշտության անկեղծությունը:

Հաշտությունը միջոց է, որի օգնությամբ ոչ միայն բավարարվում են կատարված հանցագործությունից տուժած համապատասխան անձի մասնավոր շահերը, այլև միջոց է, որի օգնությամբ ապահովվում են պետության ու հասարակության հանրային շահերը³: Պետության ու

³ С' у Смахтин Е. В., Ларионова А. А. К вопросу о примирении сторон в уголовном процессе // "Вестник Пермского университета". Юридические науки, 2013, № 1 (19), էջ 204-216:

հասարակության շահերը պահանջում են, որ լուծվի կատարված հանցագործության հետևանքով առաջացած կոնֆլիկտը՝ դրանով իսկ թոթափելով հուզական լարվածությունը, որպեսզի այն չվերածվի նոր, ոչ իրավաչափ գործողությունների⁴: Այս առումով տուժողի հետ հաշտության կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելը նորմատիվորեն սահմանելու փաստն ինքնին պետության ու հասարակության շահերի, հանրային շահերի արտացոլումն է⁵: Հնարավորություն ընձեռելով հանցանք գործած անձին հաշտվելու տուժողի հետ՝ պետությունը դրսևորում է իր հանրային շահագրգռվածությունը այդ հաշտությունը ձեռք բերելու հարցում: Հաշտության հասնելը նշանակում է վերականգնել իրավակարգը, ինչի համար շահագրգռ են պետությունն ու հասարակությունը: Հաշտության փնտրտուքը ենթադրում է ն՝ հանցանք գործած անձի, ն՝ հանցագործությունից տուժած անձի, ն՝ պետության (և ի դեմս նրա՝ հասարակության) շահերի համընկնում: Մակայն բնավ ոչ միշտ է հնարավոր հասնել դրան, քանի որ հաշտության վերաբերյալ հանցանք գործած անձի և հանցագործությունից տուժած անձի պատկերացումները կարող են չհամընկնել: Օրինակ՝ տուժողը կարող է չտեսնել անկեղծություն հանցագործության մեջ մեղավոր անձի հաշտության ձգտման մեջ: Այդ պատճառով տուժողը կարող է չհամաձայնել հաշտվելու, ինչը բխում է նաև պետության շահերից, քանի որ անկեղծության բացակայությունը թույլ է տալիս եզրակացնել ապագայում ևս նմանատիպ հանցագործություն կատարելու հնարավորության մասին: Պետությունը, հնարավորություն ընձեռելով տուժողին՝ ինքնուրույն որոշելու հաշտության հարցը, ապավինում է նրան: Պետությունը վստահում է նրան լուծելու հաշտության հարցն այնպես, որ դա հանցագործություն կատարելու մեջ մեղավոր անձի հնարավոր նոր հանցավոր վարքագիծը կանխելու երաշխիք դառնա: Տուժողը պետք է գնահատի համապատասխան իրավիճակը, որում տեղի է ունենում հաշտեցումը, պարզի այն հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը, որոնք խոչընդոտում են հաշտեցումը: Տուժողի նշյալ գործունեությունն ուղղված է ոչ միայն իր իրավունքները վերականգնելուն, այլև նոր հանցագործությունները կանխելուն, ինչպես նաև կանխարգելիչ բնույթ ունի հենց հանցանք գործած անձի առումով: Տուժողը թեև գործում է իր շահերից ելնելով, այդուհանդերձ իր գործունեությամբ միաժամանակ ապահովում է հանրային շահը:

⁴ Տե՛ս **Мицкая Е. В.** К вопросу о примирении по уголовным делам посредством медиации // "Теория государства и права", 2018, № 4, էջ 149-156:

⁵ Տե՛ս **Бурмагин С. В.** Соблюдение баланса частных и публичных интересов при освобождении от уголовной ответственности в связи с примирением // "Труды Академии управления МВД России", 2016, № 1 (37), էջ 13-17:

Հաշտեցման հանրային բնույթը պայմանավորված է նաև այն բանով, որ օրենսդիրը, տվյալ ինստիտուտը ներդնելով, ձգտում է հասնել հանրային շահը բավարարելուն՝ ջանալով խրախուսել հանցանք գործած անձանց՝ կատարել գործողություններ, որոնք նվազեցնում են նրանց հասարակական վտանգավորությունը և կանխում նոր հանցագործությունները: Այս ինստիտուտի հանրային բնույթը դրսևորվում է այն բանում, որ այն դառնում է պետության քրեական քաղաքականության բաղադրատարրը՝ ուղղված հանցավորության մակարդակը նվազեցնելուն: Քրեական քաղաքականությունը առաջին հերթին հանրային շահերի իրացումն է այն սոցիալ-քաղաքական պայմաններում, որոնք ձևավորվել են պետության և հասարակության զարգացման որոշակի պահի⁶: Հետևաբար տուժողի հետ հաշտության կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելը նույնպես հանրային շահը իրացնելու միջոցներից է: Տուժողի հետ հաշտվելու կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելը ուղղորդում է հանցանք գործած անձանց միանգամայն որոշակի գործողություններ կատարելու, որոնք պետության ու հասարակության տեսանկյունից իրենց համար օգտակար են: Այս առումով պետք է ընդգծել քրեական օրենսդրության նշյալ նորմի կանխարգելիչ նշանակությունը: Տվյալ տեսանկյունից ակներև է դառնում տուժողի հետ հաշտության կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հանրային բնույթը: Օրենսդիրը ձգտում է կառուցել տվյալ ինստիտուտը՝ առաջնորդվելով նոր հանցագործությունները կանխելու հասարակության պահանջմունքով⁷: Այսինքն՝ գործ ունենք հանրային շահի հետ, որն ուղղված է ապագային, քանի որ պետությունը ջանում է նշյալ նորմի ու նշյալ ինստիտուտի միջոցով մողելավորել իրավակարգը, որը պետք է ապագայում հաստատվի երկրում: Դրա մեջ ևս նշմարվում է հանրային շահը: Ուստի քրեական իրավունքում չի կարելի հաշտեցման ինստիտուտը հանգեցնել միայն մասնավոր շահին, միայն տուժողի շահին: Ավելին, այդ շահը չի կարելի հանգեցնել նաև երկու անձանց՝ հանցագործությունից տուժած անձի և այն կատարելու մեջ մեղավոր անձի շահերին: Այստեղ պակաս կարևոր չէ հանրային շահը՝ պետության, հասարակության և անորոշ թվով մարդկանց շահը, որոնք շահագրգռված են իրավակարգը վերականգնելու և պահպանելու հարցում: Առավել ևս, որ պետությունը միշտ շահագրգիռ է, որ հանցանք գործած անձը մտորի այն բանի մասին, թե ինչ է արել ինքը և հետևություն անի հետագայում նման արարքների անթույլատրելիության մա-

⁶ Տե՛ս **Сидоренко Э. Л.** Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим: в поисках уголовно-политического начала // "Мировой судья", 2015, № 11, էջ 26-31:

⁷ Տե՛ս **Гарбатович Д. А.** Освобождение лица от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим // "Уголовное право", 2014, № 2, էջ 31-36:

սին՝ համապատասխան գործողություններ ձեռնարկելով տուժողի հետ հաշտվելու ուղղությամբ: Ուստի տուժողի հետ հաշտվելը հանցանք գործած անձի մտադրությունների լրջության ցուցանիշ է առ այն, թե ինչ է արել ինքը, և որքան անընդունելի է դա հասարակության համար: Հենց կատարվածի անընդունելի լինելը հասարակության կողմից դառնում է մեղավորի՝ հաշտեցմանն ուղղված գործողությունների հիմքը: Այստեղ ևս, թեկուզ ոչ ակնհայտորեն, առկա է հանրային շահ, որի հետ մեղավոր անձը համադրում է իր գործողությունները: Այս առումով տուժողի հետ հաշտվելու կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելը չի կարելի դիտարկել որպես բացառապես մասնավոր շահը արտացոլող և պաշտպանող ինստիտուտ: Այն արտացոլում և պաշտպանում է նաև հանրային շահը, որի էությունը իրավակարգը վերականգնելն ու պահպանելն է: Առավել ևս, որ այստեղ մասնավոր և հանրային շահերը բավականին սերտորեն կապված են միմյանց հետ: Բացի այդ, հանրային շահը ներառում է քաղաքացիների ոչ որոշակի շրջանակի շահը այն իմաստով, որ չստեղծվեն իրավիճակներ, որոնցում նրանց իրավունքներն ու ազատությունները հայտնվեն ոտնահարվելու սպառնալիքի ներքո:

Հաշտեցման ինստիտուտը միջճյուղային ինստիտուտ է, քանի որ հիշատակվում է ոչ միայն քրեական, այլև քրեադատավարական օրենսդրությունում: Այսպես, ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 36-րդ հոդվածը նախատեսում է դադարեցնել քրեական հետապնդումը, եթե տուժողը հաշտվել է կասկածյալի կամ մեղադրյալի հետ, կամ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 37-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատարանը, դատախազը, ինչպես նաև դատախազի համաձայնությամբ՝ քննիչը կարող են հարուցված քրեական գործի վարույթը կարճել և քրեական հետապնդումը դադարեցնել Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 72-րդ, 73-րդ և 74-րդ հոդվածներով նախատեսված դեպքերում: Այսինքն՝ հաշտեցումը ընթացակարգ է, որը նույնպես նախատեսված է քրեական դատավարությունում: Ընդ որում, այստեղ ևս, ինչպես և տուժողի հետ հաշտվելիս, քրեական պատասխանատվությունից ազատվելու դեպքում (ՀՀ ՔՕ-ի 73 հոդված) հաշտեցման գործընթացը հիշատակվում է, սակայն չի կարգավորվում օրենսդրությամբ: Դրանից հետևում է, որ հաշտեցման գործընթացը դատական ընթացակարգ չէ, ուստի և պետությունը հարկադրանքի իր միջոցներով ու մեթոդներով պետք է մնա այդ գործընթացի շրջանակից դուրս: Հաշտեցումը պետք է լինի բացառապես կամավոր ընթացակարգ՝ զերծ որևէ հարկադրանքից: Հանցանք կատարելու մեջ մեղավոր անձը և տուժողն իրենք պետք է ընտրեն այդ ընթացակարգը և որոշեն, թե որքանով է այն արդարացի և իրենց շահերին համապատասխանող: Պետությունն անգամ չպետք է միջամտի այդ ընթացակարգին, որպեսզի կասկածներ չծագեն տվյալ ընթացակարգի կամավորության և հաշտեցման անկեղծության վերաբերյալ, ո-

րը ձեռք կբերեն վերոնշյալ անձինք: Ելնելով դրանից՝ կարելի է ասել, որ հաշտեցման ինստիտուտն ինքնին մեկնաբանվում է միանման և՛ քրեական իրավունքում, և՛ քրեական դատավարությունում: Մեկնաբանության համաձայնեցվածությունն անհրաժեշտ է հաշտեցման ինստիտուտի ներքին միասնությունը, ամբողջականությունը ապահովելու համար: Քրեական օրենքի և քրեադատավարական օրենքի նորմերի համաձայնեցվածությունը հաստատում է, որ հաշտեցումը միջճյուղային ինստիտուտ է: Ըստ այդմ, այն պետք է քննվի միաժամանակ և՛ քրեաիրավական, և՛ քրեադատավարական դիտանկյունից: Միայն այդ դեպքում կարելի է խոսել դրա բացահայտման լրիվության մասին: Քրեադատավարական օրենսդրությունում հաշտեցումը քննարկելը պայմանավորված է նրանով, որ այս ինստիտուտը թեև գտնվում է քրեական դատավարության սահմաններից դուրս, բայց դրա հետևվանքները (այսինքն՝ ինքնին հաշտեցումը) առնվում են դատավարական որոշումներ ընդունելու գործունեության մեջ: Հաշտեցումը՝ որպես ձեռք բերված փոխզիջում, պետք է դիտարկել որպես համապատասխան որոշումներ կայացնելու հիմք՝ մասնավորապես մեղադրյալի և տուժողի հաշտվելու կապակցությամբ քրեական գործը կարճելու վերաբերյալ որոշում ընդունելու համար⁸: Հենց դա է բխում ՀՀ ՔՕ-ի 36 հոդվածի մեկնաբանությունից, որը նախատեսում է դադարեցնել քրեական հետապնդումը նշված հիմքով:

ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածը մեկնաբանելիս առանցքային է «հաշտեցում» հասկացությունը: Հաշտեցումը հիմք է քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը լուծելու համար: Այն նաև քրեական հետապնդումից հրաժարվելու հիմք է: Այդ հասկացության այս երկու տեսանկյունները թույլ են տալիս տեսնել, որ հաշտեցումը ոչ միայն ձեռք բերված փոխզիջում է հանցանք կատարած անձի և այդ հանցագործությունից տուժողի միջև, այլև փոխզիջման հասնելու գործընթաց: Ցավոք, գործող օրենսդրությունում նշված չէ, թե ինչպես պետք է ամրագրել այդ փոխզիջումը, ինչ փաստաթղթով: Գործող օրենսդրության բովանդակությունից հետևում է, որ դա որևէ նշանակություն չունի: Հետևաբար հաշտեցումը կարող է արձանագրվել ցանկացած գրավոր փաստաթղթով, կարող է լինել նաև բանավոր և արտացոլվել հենց փոխզիջման հասած անձանց ցուցմունքներում, ինչպես նաև նրանց համաձայնությամբ՝ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշման մեջ: Օրենսդրությունը նաև չի սահմանում հաշտեցման հասնելու ընթացակարգերը՝ այդ ընտրությունը թողնելով հանցանք գործած անձին և տուժողին: Անվիճելի է, որ փոխզիջման ավելի հեշտ կարելի է հասնել այն ձևերով, որոնք առավել ընդունելի են նրանց համար,

⁸ Ст' у Сидоренко Э. Л. Институт освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим: кризис целеполагания // "Библиотека уголовного права и криминологии", 2015, № 1 (9), էջ 50-60:

ովքեր ձգտում են հասնել դրան⁹: Սակայն թերևս ճիշտ է նաև այն, որ փոխզիջման հասնելու այդ ձևերի մի մասը կարող է լինել խտրական կողմերից մեկի համար, ինչը չի կարող համապատասխանել ինչպես սահմանափակված կողմի, այնպես էլ հասարակության՝ ի դեմս պետության շահերին: Անհրաժեշտ է, որ բացառվի կողմերից մեկին հարկադրելու հնարավորությունը՝ հաշտության համաձայնելու մյուս կողմին ձեռնտու պայմաններով: Ավելի վաղ արդեն ասվել է, որ, հրաժարվելով կարգավորել հաշտեցման գործընթացը, պետությունը ձգտում է ապահովել դրա կամավորությունը՝ խուսափելով հաշտեցման գործընթացին մասնակցող կողմերից մեկի նկատմամբ հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու հնարավորությունից¹⁰: Պետությունը ձգտում է ամեն ինչ անել, որ կողմերից մեկը չհայտնվի ավելի արտոնյալ վիճակում, քան մյուսը, և ոչ մեկի իրավունքները չսահմանափակվեն: Նման տրամաբանությունը միանգամայն հասկանալի է և լիովին համապատասխանում է ինչպես քրեական, այնպես էլ քրեադատավարական օրենսդրության բարեփոխման գործընթացներին: Դրա հետ մեկտեղ՝ միանգամայն ակնհայտ է և այն, որ պետության չմիջամտելը կարող է ունենալ նաև բացասական հետևանքներ¹¹: Մասնավորապես, օգտվելով այն բանից, որ հաշտեցման գործընթացը օրենսդրական կարգավորում չունի, հանցանք գործած անձը կարող է բռնությամբ, սպառնալիքներով և այլ միջոցներով ու ձևերով, որոնք չեն համապատասխանում քրեական արդարադատության հիմնական սկզբունքներին, հաշտեցման հարկադրել տուժողին: Ուստի կարծում ենք՝ ճիշտ կլինի ընդունել նորմեր, որոնցով սահմանվեն հանցանք գործած անձի և տուժողի միջև հաշտության հասնելու սկզբունքները: Արդարադատության մարմինները հաշտեցման ընթացքում պետք է սահմանեն վերահսկողություն այնպիսի սկզբունքների պահպանման նկատմամբ, ինչպիսիք են կամավորությունը, կողմերի հավասարությունը, կողմերի՝ միմյանց իրավունքները փոխադարձաբար հարգելը, հարկադրանքի միջոցներ կիրառելուց հրաժարվելը և այլն: Նախքան քրեական պատասխանատվությունից ազատելու մասին որոշում ընդունելը օրենքը պետք է պարտավորեցնի արդարադատության մարմիններին ստուգել, թե որքանով են պահպանվել այս սկզբունքները հաշտության հասնելու ընթացքում:

Եթե հաշտեցման ինստիտուտը միջձյուղային է, որը ներառում է քրեական և քրեադատավարական օրենքը, ապա տուժողի հետ հաշտ-

⁹ Տե՛ս **Шнитенков А. В.** Примирение с потерпевшим как основание освобождения от уголовной ответственности: проблемы законодательства и судебной практики // "Российская юстиция", 2014, № 11, էջ 54-55:

¹⁰ Տե՛ս **Владимирова О. А.** Примирение с потерпевшим как основание освобождения от уголовной ответственности // "Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета", 2011, № 68, էջ 341-350:

¹¹ Տե՛ս **Матвеева Я. М.** Актуальные проблемы освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим: по материалам судебной практики // "Российское правосудие", 2015, № 1 (105), էջ 92-98:

վելիս քրեական պատասխանատվությունից ազատելու ինստիտուտը պետք է համարել միայն քրեախրավական¹²: Այս նորմը նույնական չէ արդեն հիշատակված քրեադատավարական նորմին, որն ամրագրված է ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 36-րդ հոդվածում, թեև դրան հպանցիկ ծանոթանալիս կարող է թվալ, որ երկու դեպքում էլ խոսքը միևնույն բանի մասին է: Այսպես, ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածում խոսվում է տուժողի հետ հաշտվելիս քրեական պատասխանատվությունից ազատելու մասին ոչ մեծ ծանրության հանցագործությունների դեպքում: ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 36-րդ հոդվածում խոսվում է քրեական հետապնդումից հրաժարվելու մասին այն գործերով, որոնք նախատեսված են ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 33-րդ հոդվածի 2-րդ մասով (մասնավոր հետապնդման գործերով): Միանգամայն պարզ է, որ «ոչ մեծ ծանրության հանցագործություններ» հասկացությունն ընդգրկում է հանցագործությունների շատ ավելի մեծ ցանկ, քան «մասնավոր հետապնդման գործերով» հասկացությունը: ՀՀ ՔՕ-ի 19-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ոչ մեծ ծանրության հանցագործությունները սահմանված են որպես դիտավորությամբ կատարված հանցագործություններ, որոնց համար առավելագույն պատիժը չի կարող գերազանցել երկու տարի ժամկետով ազատազրկումը, ինչպես նաև անզուգույնությամբ կատարված հանցագործությունները, որոնց համար առավելագույն պատիժը չի կարող գերազանցել երեք տարի ժամկետով ազատազրկումը: Համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ «ՀՀ քրեական օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 114-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 115-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 116-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 117-րդ հոդվածով, 118-րդ հոդվածով, 120-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով, 121-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով, 124-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 128-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 137-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 158-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 174-րդ հոդվածով, 177-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 178-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 179-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 181-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 183-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 184-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 185-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 186-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով, 197-րդ հոդվածով, 213-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 242-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ գործերը հարուցվում են ոչ այլ կերպ, քան տուժողի բողոքի հիման վրա, և կասկածյալի կամ մեղադրյալի կամ ամբաստանյալի հետ նրա հաշտվելու դեպքում ենթակա են կարճման»:

Այսինքն՝ միանգամայն ակնհայտ է, որ հանցագործությունների ցանկը, որոնց նկատմամբ կարող է կիրառվել ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածը, շատ ավելի լայն է, քան այն հանցագործությունների ցանկը, որոնց

¹² Sէ՛u **Ларина Л. Ю.** Некоторые аспекты освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим // "Актуальные вопросы борьбы с преступлениями", 2015, № 4, с. 10-13:

նկատմամբ կարող է կիրառվել ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 36-րդ հոդվածը: Այս առումով ակնհայտ է, որ նշյալ նորմերի կիրառման պայմանները տարբեր են, ընդ որում, երկու դեպքում էլ անհրաժեշտ պայման է տուժողի հետ հաշտվելը: Ըստ այդմ, ճիշտ կլինի խոսել ոչ թե քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության համար միասնական քրեական պատասխանատվությունից ազատելու ինստիտուտի կամ տուժողի հետ հաշտվելու կապակցությամբ քրեական հետապնդումից հրաժարվելու ինստիտուտի մասին, այլ հաշտեցման ինստիտուտի միասնականության, որը ինչպես ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի, այնպես էլ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 36-րդ հոդվածի նորմերը կիրառելու հիմքն է:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 37-րդ հոդվածը սահմանում է տուժողի հետ հաշտվելու կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատում (73-րդ հոդված), և նորմ, որը նախատեսում է քրեական գործի կարճում կամ քրեական հետապնդման դադարեցում տուժողի հետ հաշտվելու կապակցությամբ (ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 37-րդ հոդված): Պետք է նշել, որ, ի տարբերություն վերևում նշվածի, այս դեպքում կարելի է խոսել այդ նորմերի միասնականության մասին: Երկուսում էլ սահմանված է, որ դրանք կիրառվում են այն անձանց նկատմամբ, որոնք ոչ մեծ ծանրության հանցագործություն են կատարել, և առկա է տուժողի հետ հաշտեցում: Ընդ որում, ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 37-րդ հոդվածի նորմի կառուցվածքը ուղղակիորեն հղում է անում ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածին: Այսինքն՝ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 37-րդ հոդվածը ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի իրականացման նորմ է:

Քրեական պատասխանատվությունից ազատելը, ըստ ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի, ենթադրում է պայմանների և երկու հիմքերի առկայություն. ոչ մեծ ծանրության հանցագործության կատարում, տուժողի հետ հաշտության առկայություն, վնասի հատուցում կամ այլ եղանակով նրան պատճառված վնասի հարթում: Օրենսդիրը առաջնորդվում է այն բանով, որ ոչ մեծ ծանրության հանցագործությունների հասարակական վտանգավորության աստիճանը կարող է թույլ տալ ազատել քրեական պատասխանատվությունից տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում: Այս դեպքում կարևոր է ոչ միայն այն, որ կայացել է հաշտություն, այլև այն, որ կատարված հանցագործությունը չի ներկայացնում հասարակական մեծ վտանգավորություն, այսինքն՝ հաշվի է առնվում հանցագործության ոչ մեծ ծանրությունը:

Հենց հանցագործության ոչ մեծ ծանրությունից ելնելով է օրենսդիրը հնարավոր համարել ազատել քրեական պատասխանատվությունից տուժողի հետ դրանում մեղավոր անձանց հաշտվելու դեպքում: Պետությունը վտանգ չի տեսնում այն բանում, որ նման անձի նկատմամբ չի կիրառվի պատիժ, քանի որ հանցագործությունն աննշան է, իսկ ձեռք բերված հաշտությունը ցույց է տալիս, որ մեղավորը գիտակցել է իր արարքի հասարակական վտանգավորությունը և երաշխավոր-

րում է, որ ինքը հետագայում չի կատարի նոր հանցագործություն¹³: Միանգամայն ակնհայտ է, որ հասարակական մեծ վտանգավորություն ներկայացնող հանցագործություններ կատարողի համար տուժողի հետ հաշտեցումը չի կարող դիտվել որպես նոր հանցագործություններ չկատարելու երաշխիք: Առավել ծանր հանցագործություններ կատարելու մեջ մեղավորը կարող է դիմել հաշտության (եթե դա նախատեսված լիներ օրենքով) լոկ այն բանի համար, որ խուսափի պատժից: Այդ դեպքում մեղավորի կողմից հաշտեցումն անկեղծ չի լինի, քանի որ դա կլինի ոչ այնքան զոջման արդյունք, որքան քրեական պատժից խուսափելու ցանկության: Այսինքն՝ հաշտեցումը չի ունենա կանխարգելիչ նշանակություն, այն չի կանխի նոր հանցագործությունները¹⁴: Ավելին, դժվար չէ ենթադրել, որ այդ դեպքում նշյալ պայմանի առկայությունը կարող է դրդել հանցագործություն կատարելու մեջ մեղավոր անձանց նոր հանցագործությունների այդ նույն տուժողի նկատմամբ՝ հաշտեցման համար նրա համաձայնությունը ստանալու նպատակով¹⁵: Ուստի և հաշտեցումը պետք է դիտարկվի այն հանցագործության հետ փոխկապվածության մեջ, որը կատարվել է (հանցագործությունը պետք է լինի ոչ մեծ ծանրության): Ընդ որում, պետք է նշել, որ անհրաժեշտ է քննարկել այն հանցագործությունների շրջանակն ընդլայնելու հարցը, որոնց վրա կարելի է տարածել ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի գործողությունը: Մասնավորապես, ճիշտ կլիներ այդ շրջանակ ներառել նաև միջին ծանրության հանցագործությունները:

«Հաշտեցում» հասկացությունը քրեական և քրեադատավարական իրավունքում որևէ կերպ չի պարզաբանվում: Այն օգտագործվում է որպես ինքնըստինքյան ակնհայտ մի բան: Ամենակարևորն այն է, որ հանցագործություն կատարած անձն ինքն է հանգում այն եզրակացության, որ կատարել է հանրորեն վտանգավոր արարք և զոջում է դրա համար¹⁶: Մեղքն ընդունելը միշտ հոգեկան բարդ աշխատանքի հետևանք է: Դա միշտ էլ ինքն իրեն, սեփական եսասիրական հատկություններն ու ձգտումները հաղթահարելու գործընթաց է: Ինքն իրեն մեղավոր ճանաչելը երբեմն նույնն է, ինչ ինքնասպանություն գործելը: Առավել ևս, որ սպանություն է տեղի ունենում, սպանվում են սեփա-

¹³ Տե՛ս **Рубинштейн Е. А.** Институт примирения жертвы и правонарушителя как основа современной концепции борьбы с преступностью // Виктимологические проблемы борьбы с преступностью. Материалы I Междисциплинарной конференции – "круглого стола" 6 декабря 2002 г. Ставрополь: изд-во Ставроп. ин-та им. В. Д. Чурсина, 2002, էջ 44-51:

¹⁴ Տե՛ս **Корнелюк О. В.** Институт примирения – как развитие частного начала в российском уголовном и уголовно-процессуальном законодательстве // "Следователь". Федеральное издание. М., 2004, № 2, էջ 19-22:

¹⁵ Տե՛ս **Кузнецов И. Г.** Институт примирения в уголовном праве // "Вестник Амурского государственного университета", Благовещенск, 2007, № 38, էջ 61-63:

¹⁶ Տե՛ս **Гаджиева А. А.** Институт примирения с потерпевшим как форма реализации восстановительного правосудия и проблемы его совершенствования // "Черные дыры" в российском законодательстве. М., 2011, № 2, էջ 91-93:

կան եսամոլությունը, եսասիրությունը, մեծամտությունը, այլ մարդկանց հանդեպ արհամարհանքը: Այսինքն՝ հաշտեցումն ունի սուբյեկտիվ կողմ, որի էությունը հանցանք գործած մարդու՝ ինքն իր վրա հոգեկան զգալի աշխատանք կատարելն է: Սովորական «ներողությունը», որն արտաբերում է նման մարդը, նրանից ահռելի ջանքեր են պահանջում, ուստի այն բանից հետո, երբ ասվում է այդ բառը, ծնվում է նոր մարդ, որը գիտակցել է իր սխալներն ու ձգտում է այլևս չկրկնել դրանք: Հենց այդ հոգեկան աշխատանքն է դառնում երաշխիք, որ մարդը խորապես գիտակցել է իր գործողությունների անթույլատրելիությունը և հետագայում չի կատարի նման որևէ բան: «Ներողություն». սա ոչ թե պարզապես բառ է, այլ դրսևորումն այն բանի, որ կոնկրետ մարդը վերածնվել է, դարձել է ուրիշ, ոչ ամբարտավան, այլոց չարհամարհող, նա գիտակցում է իր անտեղի գործողությունները, որոնք հանգեցրել են կամ կարող էին հանգեցնել բացասական հետևանքների: Դրանով հանդերձ, անշուշտ, միշտ ծառանում է այդ «ներողության» անկեղծության հարցը, քանի որ որոշ մարդկանց համար դա երեսպաշտության, կեղծիքի մի մասն է, այլ ոչ թե ինքնահաղթահարմանն ուղղված հոգեկան աշխատանքի արտահայտություն: Ուստի կարևոր է նաև այն, թե ինչպես է արտահայտվում այդ «ներողությունը», ինչն է դրան դրդում: Հետևաբար հաշտեցումը հաճախ ոչ միայն բառ է, այլև գործողությունների մի ամբողջ համակարգ, որով հանցագործություն կատարելու մեջ մեղավոր մարդը ձգտում է համոզել շրջապատին և տուժողին, որ ինքը գիտակցել է կատարածի անթույլատրելիությունը և այլևս նման բան թույլ չի տա: Ինչպես արդեն նշել ենք, օրենքում ոչինչ ասված չէ հաշտեցման ընթացակարգի մասին: Այն ընտրում են հաշտեցման կողմերը: Ընդ որում, առաջնային դերը պատկանում է տուժողին, քանի որ նա պետք է համոզվի հանցագործություն կատարած անձի հաշտության ձգտման անկեղծությանը: Տուժողն ընտրում է այն գործողությունները, որոնցից եզրակացնում է հաշտվելու հնարավորության մասին: Այսպես, հաշտվելու համար բնավ պարտադիր չէ, որ հատուցվի պատճառված վնասը: Բնավ պարտադիր չեն նաև այլ գործողություններ, որոնց կատարումից տուժողը կարող է եզրակացնել հանցագործություն կատարելու մեջ մեղավոր անձի ուղղվելու մասին: Առանձին դեպքերում տուժողի համար կարող է բավարար լինել հենց միայն մեղավոր անձի շուրթերից ներողություն լսելը: Այս տրամաբանությամբ ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքի նախագծում վնասի հատուցումը կամ այլ եղանակով նրան պատճառված վնասի հարթումը որպես հիմք հանված է:

Չի կարելի շփոթել հաշտեցումը գործուն գղջալու հետ, որը նույնպես քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմք է (ՀՀ ՔՕ-ի 72-րդ հոդված): Գործուն գղջալը ենթադրում է, որ հանցանք գործած անձն իր գործողություններով ձգտում է ապացուցել, որ ինքը գիտակցել է կատարած արարքի վտանգավորությունը և հետագայում կներդ-

նի բոլոր ջանքերը՝ նման բան թույլ չտալու համար¹⁷: Այստեղ պետք է իրականացվի գործողությունների մի ամբողջ համալիր, որոնցով մեղավորը պիտի ապացուցի, որ ինքը հասարակական վտանգավորություն չի ներկայացնում և այլևս հանցագործություններ չի կատարի: Օրինակ՝ գործուն գոջալը դրսևորվում է համապատասխան հանցագործության նախաքննության ժամանակ քննությանը օգնություն ցուցաբերելով¹⁸: ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածով սահմանված կարգով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը լուծելու համար պարտադիր չէ հանցանք գործած անձի ակտիվ գործունեությունը: Թեև նման գործունեություն կարող է իրականացվել, եթե դա հարմար գտնի տուժողը կամ հանցանք գործած անձը: Գործնականում հաճախ են դեպքերը, երբ մեղավոր անձը հարթում է պատճառած վնասը, ինչպես նաև աջակցում է կատարված հանցագործության քննությանը: Հաշտեցումը հաճախ դիտարկվում է որպես գործած հանցանքի համար գոջման դրսևորում: Դա իրոք այդպես է, քանի որ հաշտեցման արժեքը կատարած հանցանքի համար մեղավոր անձի գոջալն է: Չգոջալը հետևանք է այն բանի, ինչն ընդունված է անվանել խղճի խայթ, դա ինքն իր վրա ներքին աշխատանք է, կատարված արարքների անթույլատրելիության գիտակցում: Ուստի հաշտության համար կարևոր են ոչ թե նյութական արդյունքը կամ գործողություններն օբյեկտիվ աշխարհում, այլ այն աշխատանքը, որ կատարում է մեղավոր անձը, որպեսզի հասկանա իր կատարած գործողությունների հասարակական վտանգավորությունը և հետագայում նման գործողությունների անթույլատրելիությունը: Հաշտեցումը հարկավոր է դիտել որպես եզրույթ, որը նշանակում է մեղավոր անձի վերամարմնավորում՝ օրինախախտ անձից օրինապաշտի, որը ձգտում է, որ մյուսներն էլ հարգեն օրենքները: Կարևոր է հաշտեցման սուբյեկտիվ կողմը՝ որպես այն բանի հիմք, որ արդեն իսկ հանցանք կատարած անձը չի կատարի նոր հանցագործություն: Դա նման անձի հետագա վարքագծի հիմքն է, ինչը չափազանց կարևոր է հասարակության ու պետության համար, քանի որ դա է երաշխիքը, որ այդ անձն այլևս հանցանք չի գործի: Այսպիսով, հաշտեցումն ունի սուբյեկտիվ կողմ, որի հիման վրա որոշվում է համապատասխան անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հնարավորությունը:

Վերոշարադրյալը հնարավորություն է տալիս եզրակացնելու, որ հաշտեցումը հանցանք գործած անձի հատուկ դիրքորոշում է, որն ուղղված է սեփական մեղքը հարթելուն, ինչը կարող է արտահայտվել

¹⁷ См. у **Матвеев П. А.** Деятельное раскаяние в теории уголовного права как специальное основание для освобождения от уголовной ответственности // "Российский судья", 2016, № 5, էջ 34-37:

¹⁸ См. у **Зябликова М. В.** Виды освобождения от уголовной ответственности, содержащие, элементы деятельного раскаяния // "Российский юридический журнал". Екатеринбург, 2016, № 3, էջ 116-125:

ամենաբազմազան գործողությունների ձևով, որի նպատակը հանցագործության հետևանքով տուժողի խախտված իրավունքները վերականգնելու (թեկուզ մասնակիորեն) ու դրանով նրան բավարարելն է¹⁹: Հարկ է նշել, որ այստեղ կարևոր է տուժողին բավարարելը, քանի որ հենց դա է ազդում հանցանք գործած անձի հետ հաշտվելու նրա պատրաստակամության վրա: Ակնհայտ է, որ տուժողին բավարարելը տվյալ դեպքում նրա սուբյեկտիվ վերաբերմունքն է ինչպես իրավիճակին, որը ձևավորվել է կատարված հանցագործությունից հետո, այնպես էլ, առաջին հերթին, հանցանք գործած անձի հետքրեական վարքագծին: Տվյալ վերաբերմունքը սուբյեկտիվ է, ուստի բավականին դժվար է որոշել այն դրականի չափը, որը կարող է ազդել նշյալ վերաբերմունքի վրա, այսինքն՝ բավարարել տուժողին, ինչը կդրդի նրան հաշտվելու: Սակայն հենց դա է որոշիչը հանցանք գործած անձի և տուժողի միջև հաշտություն կնքելու համար: Ուստի յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում վեճի կողմերն իրենք են որոշում գործողությունների ցանկը, որը կարող է բավարարել տուժողին: Այդ ցանկը կարող է լինել տարբեր՝ կախված կոնկրետ հանցագործությունը կատարելու հանգամանքներից և այն իրավիճակից, որը ձևավորվել է այն կատարելուց հետո: Այն կախված է նաև տուժողի անձի առանձնահատկություններից, նրա նախապատվություններից ու համոզմունքներից, ինչպես նաև այն բանից, թե ինչն է նա համարում արժեք²⁰: Այսպես, որոշ տուժողների համար բավարար է բանավոր ներողությունը, իսկ մյուսների համար անհրաժեշտ է դա ամրագրել համապատասխան գործողություններով: Հենց այդ պատճառով հաշտեցման կապակցությամբ ավելի ճիշտ կլինի խոսել ոչ թե պատճառված վնասը հարթելու, այլ մեղքը հարթելու մասին: Տուժողը հաճախ ավելի կարևորում է, որ մեղավոր անձը զոջա կատարած հանցանքի համար: Սակայն դա բնավ չի բացառում, որ տուժողը ցանկանա, որ հանցանք գործած անձը կատարի որոշ այլ գործողություններ: Այդ գործողությունները կատարվում են այն բանի համար, որ բավարարեն տուժողին և դրա հիման վրա հասնեն նրա ներողամտությանը:

Հաշտեցումը սահմանելու համար նաև կարևոր է այն, որ դա, ինչպես արդեն նշել ենք, միջձյուղային ինստիտուտ է, որն ունի նշանակություն քրեական և քրեադատավարական իրավունքների համար²¹:

¹⁹ St' u **Клочков В. Н., Ситковский А. Л.** К вопросу о соотношении институтов уголовного наказания и примирения как средств защиты прав и свобод человека и гражданина // "Преступность и общество": Сборник научных трудов, М.: ФГУ "ВНИИ МВД России", 2011, էջ 215-222:

²⁰ St' u **Еремеев С. С.** Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим: Право на прощение или акт правосудия? // "Российское законодательство в современных условиях". Материалы VII ежегодной Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, г. Брянск, 9 октября 2009 г. В 2-х т. Т. 2. Брянск, 2009, էջ 391-396:

²¹ St' u **Кибальник А. Г.** Примирение с потерпевшим и диспозитивные начала уголов-

Տվյալ ինստիտուտի շրջանակներում հաստատվում է առանձնահատուկ հարաբերությունների մի ամբողջ համակարգ: Ընդ որում, հաշտեցումը կարևոր է քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության համար՝ որպես երկու հակամարտող կողմերի ձեռք բերած արդյունք, որը կարող է դրվել քրեական պատասխանատվությունից ազատելու մասին համապատասխան որոշում ընդունելու հիմքում: Ինչպես կողմերի միջև փոխզիջման հասնելը, հաշտեցումը ևս քրեական դատավարության սահմաններից դուրս է, բայց, որպես այդ գործընթացի հետևանք, այն հիմք է դառնում նշյալ դատավարական որոշումն ընդունելու համար: Հաշտեցումը կանխարգելիչ միջոց է, որն ապահովում է, որ հանցանք գործած համապատասխան անձը այլևս համանման հանցանք չգործի: Հարկ է նշել, որ դատական պրակտիկայում հաշտեցումը կիրառվում է ոչ միայն անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը լուծելու համար: Դատարանները հաշվի են առնում հաշտեցումը նաև այնպիսի հանցագործություններ կատարելու համար պատիժ նշանակելիս, որոնք չեն դասվում ոչ մեծ ծանրության հանցանքներին՝ որպես մեղքը մեղմացնող հանգամանք: ՀՀ ՔՕ-ի 62-րդ հոդվածը թույլ է տալիս անել դա, որի համաձայն՝ դատարանը որպես պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող հանգամանքներ կարող է համարել նաև նրանք, որոնք թվարկված չեն այդ հոդվածի 1-ին մասում: Այդ առումով կարելի է պնդել, որ հաշտեցումը որպես միջճյուղային ինստիտուտ, չի սահմանափակվում միայն ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածով սահմանված կարգով քրեական պատասխանատվությունից ազատելով: Տվյալ ինստիտուտը լիովին համապատասխանում է արդի պահանջներին, որոնք ներկայացնում է հասարակությունը քրեական արդարադատությանը: Այն համապատասխանում է այնպիսի սկզբունքների, ինչպիսիք են մարդասիրությունը, կողմերի հավասարությունը և այլն, որոնք կազմում են ժամանակակից քրեական արդարադատության բովանդակությունը: Այն նաև համապատասխանում է հաշտարարության գաղափարներին, որոնց իրականացումը արդարադատության համակարգի ապագան է: Այդ առումով թերևս անհրաժեշտ է հետազայում ևս զարգացնել հաշտեցման ինստիտուտը, որի համար հարկավոր է խորությամբ իմաստավորել այն, որոշել դրա տեղը քրեական իրավունքի այլ ինստիտուտների շարքում: Միանգամայն հավանական է, որ կարիք կա ընդլայնելու տվյալ ինստիտուտի գործողությունը:

Բանալի բառեր - *հանցավոր, տուժող, հաշտեցում, պատիժ, պատասխանատվություն*

НЕЛЛИ АШРАФЯН – Примирение с потерпевшим как средство разрешения уголовно-правовых споров. – В статье рассматривается примирение

ного права // "Уголовное право: стратегия развития в XXI веке". Материалы 4-й международной научно-практической конференции, 25-26 января 2007, М.: ТК Велби, 2007, էջ 267-270:

обвиняемого с потерпевшим, что имеет решающее значение для определения уголовной политики. Примирение – это особая позиция лица, совершившего преступление, направленная на заглаживание своей вины, что может проявляться в самых разнообразных действиях, цель которых – восстановить (хотя бы частично) нарушенные преступлением права и удовлетворить интересы потерпевшего.

Ключевые слова: *преступник, потерпевший, примирение, наказание, ответственность*

NELLI ASHRAFYAN – *Reconciliation with the Victim as a Means of Solving Criminal-law Disputes.* – The article discusses the reconciliation of the accused with the victim, which is crucial for determining criminal policy. Reconciliation is a special position of the person who committed the crime, which is aimed at smoothing out his own guilt, which can manifest itself in a system of various actions, the purpose of which is to restore the rights (at least partial) violated by the crime and satisfaction of the victim.

Key words: *criminal, victim, reconciliation, punishment, responsibility*

Ներկայացվել է՝ 16.06.2019,
գրախոսվել է՝ 18.06.2019,
ընդունվել է տպագրության՝ 25.07.2019